

9. Nullus sine peccati periculo terrenas res (31) administrat : valde rarum est, ut qui divitias possidet ad requiem tendat. Unde scriptum est : « Amen dico vobis quod dives difficile intrabit in regnum cœlorum (*Matth. xix, 23*). » Qui curis terrenis se implicat, a Domino se separat (32). Nemo potest amplecti Dei gratiam simul et sæculi. Difficile est cœlestibus et terrenis curis simul insistere. Difficile est Deum simul et mundum diligere. Toto animo odi et damna quod diligit mundus. Tanquam mortuus, a labe et affectu istius mundi te separa : sicut sepultus, nullam habeas curam de hoc sæculo : tanquam defunctus, ab omni terreno te priva negotio. Contemne vivens quæ post mortem habere non poteris.

(31) Regius codex, *sine peccato terrenas res, etc.*

(32) Rom. edit., *ab eo te separa*. Minus commode.

(33) Eadem edit. *Omnibus te tribue..... ne forte præferas illum, etc.*

(34) *De his dicitur ; hæc verba cum subjecto*

10. Omnibus tribue : non eligas cui miserearis ; ne forte prætereas illum (35) qui meretur accipere : incertum est enim pro quo placeas magis Deo. Non auferas uni unde tribuas alteri ; ne alieno spolio misericordem te ostendas : condemnat miseratio ista, non proficit.

11. Bonum quod facis, misericordiæ, non jactantiæ causa facias : si enim hic laus quæritur, in cœlo remuneratio amittitur. De his dicitur (34) : « Amen dico vobis, receperunt mercedem suam (*Matth. vi, 2*). » Justis in cœlo, non in terra merces promittitur.

12. Lege quod scripserim ; et vide ne quod legendo miraris, vivendo contemnas. Vale, et nos dilige, quia te ut filium nos diligimus.

B

Matthæi loco in Reg. cod. desiderantur : in quo etiam post verbum *promittitur* epistola desinit in hunc modum : *Vide quisquis hoc legis, ne quod legendo respicis, vivendo contemnas. Laus Deo. Amen.*

MONITUM.

Sequentes duæ preces in omnibus quidem Ambrosianis editionibus reperiebantur : sed scripta earum exemplaria per quam rara sunt, et inventu difficilia. Nobis profecto, forulis nobiliorum bibliothecarum non indiligenter perlustratis, manuscriptum prioris orationis nullum, posterioris vero tantum unicum detegere licuit. Quod argumentum est haud mediocre illos a quibus inter Ambrosii Opera primum editæ sunt, non frequentium exemplarium auctoritate niti potuisse. Non mirum igitur si a iudicibus sagacioribus utraque partus adulterini loco habita fuerit ; etiamsi enim prima non paucis Doctore nostro visa sit digna, tamen attentius consideranti et ejus stylus ab Ambrosiano paulum diversus, et in ea citati ex antiquo fœdere loci nonnulli cum LXX versione non congruere deprehenduntur. Quod vero attinet ad posteriorem, in ea rejicienda minor est difficultas ; quippe quæ, licet non inelegans, Ambrosianæ gravitatis vix quidquam præ se ferat. Eam autem ad codicem Floriacensem annorum circiter 700 exactam, multo quam fuerat, emendatiorem exhibemus. Cæterum nobis minime placet, quod Theophilus Reinaudus utramque eapropter Mediolanensi episcopo ascriptam putat, quia characteres S. A. eisdem orationibus in manuscripto aliquo prænotatos de sancto Ambrosio quispiam interpretatus sit, cum per illos sanctus Anselmus indicaretur. Enimvero ut alia quadrarent, nimium unius ratio dissidet ab altera, quam ut ambarum eundem auctorem fuisse arbitremur.

PRECATIONES DUÆ

HACTENUS AMBROSIO ATTRIBUTÆ.

PRECATIO PRIMA.

In præparatione ad Missam.

1. Summe sacerdos et vere pontifex Jesu Christe, qui te obtulisti Deo Patri in ara crucis hostiam puram et immaculatam pro nobis miseris peccatoribus, et qui dedisti nobis carnem tuam ad manducandum, et sanguinem tuum ad bibendum, et posuisti mysterium in virtute Spiritus sancti, dicens : « Hæc quotiescumque feceritis, in mei me-

C moriam facietis (*I Cor. xi, 25*) ; rogo per tuum sanguinem pretiosum, magnum salutis nostræ pretium : rogo per hanc miram et ineffabilem charitatem, qua nos miseros et indignos sic amare dignatus es, ut lavares nos a peccatis nostris in sanguine tuo ; doce me servum tuum indignum, quem inter cætera dona tua ad officium sacerdotale vocare dignatus es nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiæ tuæ : doce me, quæso, per

Spiritum tuum tantum mysterium tractare ea reverentia et honore, eaque devotione et timore, quibus oportet et decet.

490 2. Fac me, Domine Jesu Christe, per gratiam tuam semper illud de tanto mysterio credere et intelligere, sentire et firmiter retinere, dicere et cogitare, quod tibi placet, et expedit animæ meæ. Intret Spiritus tuus bonus in cor meum, qui sonet ibi sine sono, et sine strepitu verborum loquatur omnem veritatem tantorum mysteriorum. Profunda sunt nimis, et sacro tecta velamine.

3. Propter magnam clementiam tuam concede mihi hodie et semper missarum solemnium puro corde et pura mente celebrare. Libera cor meum ab imundis et nefandis, vanis et obnoxiiis cogitationibus. Muni me beatorum angelorum pia et fida tutela, atque fortissima custodia; ut hostes omnium honorum confusi discedant per virtutem tanti mysterii, et per manum sancti angeli tui. Repelle a me, Domine Jesu Christe, et a cunctis servis tuis durissimum spiritum superbiam, cenodoxiam, invidiam, iracundiam, fornicationis et immunditiam, dubietatis et blasphemiam. Confundantur qui nos persequuntur, pereant illi qui cuncta perdere festinant. Rex virtutum, castitatis et integritatis amator **491** Deus, cœlesti rore benedictionis tuæ extingue in corpore meo totum fomitem ardentem libidinis, ut maneat in me tenor totius castitatis animæ et corporis. Mortifica in me carnis stimulos, et omnes libidinis commotiones, et da mihi veram et perpetuam castitatem cum cæteris donis tuis, quæ tibi placeant in veritate; ut sacrificium laudis casto corpore et mundo corde valeam tibi offerre.

4. Quanta enim, Domine Jesu Christe, cordis contritione, et lacrymarum fonte, quanta reverentia et tremore, quanta corporis castitate, et animi puritate istud divinum et cœleste sacrificium est celebrandum; ubi caro tua in veritate sumitur, ubi sanguis tuus in veritate bibitur, ubi summa imis unguuntur, ubi adest præsentia sanctorum angelorum, ubi tu es sacerdos et sacrificium mirabiliter et ineffabiliter constitutus! Quis digne hoc celebrare poterit, nisi tu, Deus omnipotens, offerentem feceris dignum? Scio, et vere scio, et ipsum pietati tuæ confiteor quia non sum dignus accedere ad mysterium tantum propter nimia peccata mea, et infinitas negligentias meas. Sed scio veraciter, et credo ex toto corde et ore confiteor, quia potes me facere dignum; qui solus potes mundum facere de immundo conceptum semine, de peccatoribus facere justos et sanctos. Per hanc omnipotentiam tuam te rogo, ut concedas mihi peccatori hoc cœleste sacrificium celebrare cum timore et tremore, cum cordis puritate, et lacrymarum fonte, cum lætitia spiritali, et cœlesti gaudio. Sentiat mens mea dulcedinem beatissimæ præsentiam tuæ, et excubias sanctorum angelorum tuorum in circuitu meo.

5. Ego enim, Domine, memor venerandæ passionis tuæ accedo ad altare tuum, licet peccator;

A ut offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti, et offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra. Suscipe ergo istud, quæso, summe Deus, dulcissime Jesu Christe, pro Ecclesia tua sancta, et pro cuncto populo tuo, quem acquisisti sanguine tuo pretioso. Et quoniam me peccatorem inter te et eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Profero ergo, Domine, si dignaris propitius intueri tribulationes plebium, pericula populorum, captivorum gemitum, miseriam orphanorum, necessitates peregrinorum, inopiam debiliū, desperationes languentium, defectus senum, suspiria juvenum, vota virginum, lamenta viduarum; tu enim misereris omnium, Domine, et nihil odisti omnium quæ fecisti. Memorare quæ sit nostra substantia, quia tu Pater noster es; ne irascaris satis, neque multitudinem viscerum tuorum super nos contineas. Non enim in justificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Aufer a nobis, Domine, iniquitates nostras, et ignem sancti Spiritus in nobis clementer accende. Aufer cor lapideum de carne nostra, et da nobis cor carneum quod te timeat, diligat et honorificet, te delectetur, te sequatur, et te perfruat. Oramus, Domine, clementiam tuam, ut sereno vultu familiam tuam sacri tui nominis officia præstolantem aspicere digneris. Et ut nullius sit irritum votum, nullius vacua postulatio, tu nobis preces suggere, quas ipse audire propitius et exaudire delecteris.

6. Rogamus etiam te, sancte Pater, pro spiritibus fidelium defunctorum, ut sit illis salus æterna, ac perpetua sanitas, gaudium et refrigerium sempiternum, hoc magnum pietatis sacramentum. Domine Deus meus, sit illis hodie magnum et plenum gaudium de te pane vivo et vero, qui de cœlo descendisti, et das vitam mundo, de carne sancta et benedicta, agni videlicet immaculati qui tollis peccatum mundi, et potari de fonte pietatis tuæ, qui per lanceam militis de latere emanavit crucifixi Domini nostri; ut consolati exsultent in laude et gloria tua sancta.

D 7. Peto, Domine, clementiam tuam, ut descendat super hunc panem et calicem istum plenitudo divinitatis tuæ. Descendat etiam, Domine, illa sancti Spiritus tui invisibilis forma, et incomprehensibilis majestas, sicut quondam in Patrum hostias descendebat, qui et oblationes nostras corpus et sanguinem tuum efficiat, et me indignum sacerdotem tuum doceat tantum tractare mysterium, ita ut placide ac benigne sacrificium suscipias de manibus meis ad salutem omnium tam vivorum quam defunctorum. Rogo te, **492** Domine, per ipsum sacrosanctum mysterium corporis et sanguinis tui, quo quotidie in Ecclesia tua pascimur et potamur, abla-

imur et sanctificamur, atque unius tuæ summæque divinitatis participes efficimur; quatenus des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus, bona conscientia ad altare tuum accedam, ita ut hæc cœlestia sacramenta efficiantur mihi salus et vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto et benedicto: « Panis quem ego dederò, caro mea est pro mundi vita (Joan. vi, 52). » Et, « Qui manducat me, vita vivet propter me, ipse manet in me, et ego in eo. Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi: si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum (Ibid. 58, 57, 51, 52). »

8. Panis dulcissime, sana palatum cordis mei, ut sentiam suavitatem amoris tui: sana ab omni languore, ut nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omnè delectamentum, et omnis saporis suavitatem, qui nos semper reficis; comedat te cor meum, et dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ meæ. Manducat te angelus pleno ore, manducet te peregrinus homo pro modulo suo; ne deficere possit in via, tali recreatus viatico. Panis sancte, panis vive, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cœlo, et das vitam mundo, veni in cor meum, et munda me ab omni inquinamento carnis et spiritus. Intra in animam meam, et sanctifica me intus et exterius. Esto tutamen et perpetua salus corporis et animæ meæ. Repelle a me insidiantes mihi. Hostes recedant procul a præsentia tua, ut foris et intus per te munitus, recto tramite perveniam ad tuum regnum; ubi non mysteriis, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cum tradideris regnum Deo Patri, et erit Deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate perpetua, ut nec esuriam, nec sitiam in æternum: qui cum eodem Deo Patre et Spiritu sancto vivis et regnas per omnia sæcula sæculorum, amen.

PRECATIO SECUNDA.

Item in præparatione ad Missam.

1. Summa et incomprehensibilis natura, virtus vitæque beata, lux inaccessibilis, vera, singularis, et una sapientia, veritas incommutabilis, sancta, incomparabilis, et æterna dilectio, temporalium rerum sine tempore conditor, visibilium et invisibilium invisibilis æternusque patrator, Pater et Filius et Spiritus sanctus, unus et verus in Trinitate Dominus Deus: Pater non habens a quo sis, habens tamen sapientiam, id est Filium, cui major vel anterior non sis: Filius habens Patrem a quo sis, non tamen habens cui minor vel posterior sis: Spiritus sanctus habens Patrem et Filium, a quibus sis, non tamen habens quibus vel inæqualis vel impar sis; quia totum in hac tua divinitate, cui tempus nunquam accidit, æternum ac coæternum, æquale ac coæquale est, in qua alius Pater, alius Filius, alius

A Spiritus sanctus: sed Pater in Filio et Spiritu sancto Filius in Patre et Spiritu sancto, Spiritus sanctus in Patre et Filio est; quia sicut tua, Deus noster, natura personas recipit, sic partes nequaquam admittit: cui nec supra, nec subtus, ante vel retro convenit, quia corporum lineamenta non recipit. Unde et tota omnibus in locis sine loco habetur, nec tamen tota comprehenditur; tota namque ubique habetur, quia profecto pars mea nulla reperitur: tota autem non comprehenditur, quia videlicet cum in creaturis unicuique tota præsens efficitur, etiam ultra creaturas tota invenitur. Quamobrem cum cœlum et terram implet, tota est: cum hominem unum implet, tota est; nec variatur per singula, quæ in singulis tota est; nec de loco ad locum transit, cum unum deserens, alterum petit, quæ semetipsam sine loco et tempore movet. Hinc merito colendus, hinc adorandus es, hinc incommutabilis, hinc incircumscribitus agnosceris: hinc mediator Dei et hominum homo Christus Jesus secundum divinitatis essentiam, totus cum hominibus in terris, totus erat cum Patre in cœlis, cum diceret: « Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit Filius hominis, qui in cœlo est (Joan. iii, 13). » « Qui (videlicet), cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum (1) factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philipp. ii, 6-8). »

C 2. Per hunc te, beata Trinitas, humanitatis habitum, 493 per hujus subjectionis humilitatem deprecor, per hujus sacratissimam obedientiam, per hujus beatissimam mortem exoro in primis, ut te Dominum Deum meum diligam, te sitiam, te toto corde perquiram: deinde ut proximum juxta vires atque mensuram in hac ipsa tua dilectione charum semper atque dilectum attendam. Sed hanc dilectionem nulli, Domine, præstabis, nisi cui vitia prius odisse donaveris. Obsecro ergo, pia et vera misericordia, solida atque unica spes mea, ut superbiam regnum auferas ab anima mea. Horrendum, Domine, pavendumque tam maximum malum, quod angelos de cœlo projecit, quod homines de paradiso eliminavit (2), quodque initium omnis peccati est, et ad ipsum pertinet quidquid vitii et iniquitatis est, cujus primæ soboles septem nimirum principalia vitia, ex hac virulenta radice proferuntur, scilicet inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluvies atque luxuria. Sed et numerosa propaginis turba ex singulis generatur.

D 3. Inanis ergo gloria cum plene mentem ceperit, mox septiformem in illa nequitiam gignit, inobedientiam scilicet, jactantiam, hypocrisin, contentionem, pertinaciam, discordiam, ac novitatum præ-

(1) Omnes edit., in similitudinem hominum, factus obediens; cætera ex Reg. cod. restituta

sunt.

(2) Reg. cod., de paradiso minavit.

sumptionem. Sed si huic vera humilitas opponatur, omnis ejus nequitia vacuatur. Te ergo deprecor, humilitatis magister, ut hanc cordi meo inseras, insertamque custodias, quæ dum cunctis inferiorem se attendit, subjectionem protinus gignit, jactantiam exstinguit, hypocrisin excludit contentionem refugit, pertinaciam emollit, discordiam præcavet, novitatum præsumptionem abhorret. Hoc beatæ humilitatis medicamine morbum elationis sanandum prævideras, cum per hominem assumptum auctor nostræ salutis, tuis ad te venientibus diceres : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (*Matth. xi, 29*). » Et rursus : « Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum (*Matth. xviii, 3*). »

4. De invidia quoque odium, susurratio, detractio, exsultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis ejus propagatur. O mala progenies, quæ si animo intromissa dominari cœperit, omnem sanctitatis sobolem exstinguit ! Qui itaque invidet vel odit, non alium priusquam se ipsum occidit : qui susurrat et detrahit, prius suas quam aliorum radices evellit : qui exultat in adversis proximi, et affligitur in prosperis ejus, alieno se primum gladio petit (3). Hoc secundum superbiam virgultum tunc primo fuit exortum, cum ille de quo scriptum est, « Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum (*Sap. ii, 24*), » Cain persuasit ut livoris odio fratrum funderet sanguinem. Sed nimirum idem Cain invidus prius suam animam quam alterius carnem peremit, scriptum quippe est : « Qui odit fratrem suum homicida est. Et scitis quia omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem (*I Joan. iii, 15*). Hinc, Domine, apparet cujus primum homicida est qui alterum odit, in quo vita non est. Quod contra Moyses omnium mitissimus admonet, dicens : « Ne oderis proximum tuum in corde tuo (*Lev. xix, 17*). » Et quia ille, qui invidet et odit, consequenter susurrat et detrahit ; hoc malum Scriptura sancta præcavendum denuntiat : « Non eris, inquit, susurro in populis (*Ibid. 16*) ; » et : « Nolite detrahere alterutrum, fratres (*Jacob. iv, 11*). » Qui vero detrahit fratri, detrahit legi ; qui enim susurrat et detrahit, consequens est ut in adversis proximi exsultet, in prosperis autem animi tristitiam contrahat. Sed occurrit beatus Apostolus, et dicit : « Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus (*Rom. xii, 15*). » Et ecce alius pro terrenis rebus, terrenisque honoribus, alius pro virtutum successibus cuilibet invidet, quemlibet odit, contra quemlibet susurrat, de quolibet detrahit, de cujuslibet adversis exultat, de prosperis animum mœstificat.

5. Sed ut in cunctis hoc multiplex malum superetur, occurrat, Domine, quæso, illud multiforme bonum, quod potenti virtute resistens non det invidiæ locum, charitas scilicet, quæ fundamentum est

A omnium virtutum et bonorum : quæ non invidet, sed congaudet : non odit, sed diligit : non susurrat, sed objurgat : non detrahit, sed arguit : non de adversis proximi gaudet, sed mœret : non de prosperis afflictionem contrahit, sed consolationem recipit. Merito autem tale nomen accepit, quod illa charius inveniri non poterit : quam qui habet, te utique habet. « Deus, inquit, charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo (*I Joan. vi, 16*). » Qui ut præfatum invidiæ superet malum, cordis simul et oris jungenda custodia est : cordis scilicet, ne invideat, 494 ne in adversis proximi exsultet, ne in prosperis mœstitiam contrahat : oris vero, ne susurret, ne detrahat. Scriptum quippe est : « Omni custodia serva os tuum : serva tuum

B cor, quia ex ipso vita procedit (*Prov. iv, 23*). » Et rursus scriptum est : « Mors et vita in manibus linguæ (*Prov. xviii, 21*). » Citius autem malum quod intus latet, exstinguitur, si a pravo eloquio foris lingua frenetur. « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis ; ut non declinet cor meum in verbum malum (*Psal. cxi, 3, 4*). » — « Libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua dolosa (*Psal. cxix, 2*). »

6. Ira autem invidiam sequitur, qua inter cætera vitia nihil asperius, nihil invenitur amarius : quæ dum ultra modum efferbuerit, atrociter mentem exulcerat, sensum hebetat, linguam immutat, oculos obumbrat, totumque corpus perturbat. Hinc protinus rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, tumor mentis, blasphemias suscitantur. De qua nimirum Scriptura sancta testatur, dicens : « Ira in sinu stulti requiescit (*Eccle. vii, 20*), et Ira viri justitiam Dei non operatur (*Jacob. i, 20*). »

7. Sed objice, Domine, contra tam amarissimum iracundiæ malum suavissimum patientiæ bonum, in quo specialiter animarum nostrarum salus collocatur, cum nobis per Evangelium dicatur : « In patientia vestra possidebitis animas vestras (*Luc. xxi, 19*). » Quæ nimirum dum arcem et principatum in mente susceperit, omnes mox perturbationes compescit : rixas et contumelias in exhortationem convertit, confusum clamorem sub ordinato silentio premit indignationem tumoremque mentis mansuetudine vincit, blasphemias gratiarum actione repellit. Quod si forte in immensum ira succensa ad horam patientia succubuerit, nullumne, Domine, remedium erit ? Erit certe. Nam cum hujus mali damnationem Evangelium denuntiet, dicens : « Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio : qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio : qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis (*Matth. v, 22*) ; » protinus recuperationem subjungit, cum dicit : « Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres mu-

(3) Ita codex. Reg. ; edit. autem, *alieno proximum se petit gladio*.

nus tuum (*Ibid.* 23, 24). » Et illud : « Cum statis ad orandum, remittite, si quid habetis adversus alterum in cordibus vestris (*Mar. cxl, 25*). » Hanc mihi, Domine Deus, secundam tribue victoriam, si furore cæcatus amisero primam, cum non tuo zelo, sed meo vitio cujuslibet animum offendo.

8. Tristitia quoque iram persequitur : quæ dum cordis arcana penetrat, protinus in ejus cubiculo malitiam, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, torporem circa præcepta, vagationem mentis erga illicita generat. Quæ inter cætera vitia quam sit detestanda, beatus Paulus indicat : « Sæculi, inquit, tristitia, mortem operatur (*II Cor. vii, 10*). » Sed obsecro, Deus et Dominus meus, oppone contra sæculi tristitiam futuræ beatitudinis lætitiæ, quæ ex mœrore contractam malitiam vincat benevolentia, tædio procreatum rancorem pellat sinceritate, pusillanimitatem fortitudine roborat, desperationem spei fiducia erigat, torporem circa præcepta exercitio spiritali repellat, vagationem mentis erga illicita inconcussa stabilitate refrenet. Quod si, ad momentum subtracta lætitiæ, spiritali, malum tristitiæ prævaluerit, agam, quæso, quod monet beatus Jacobus : « Tristatur quis in vobis? Oret æquo animo, et psallat (*Jac. v, 13*). »

9. Avaritia sequitur tristitiam, quæ in utroque Testamento pari notatur execratione. In veteri namque dicitur : « Avaro nihil est scelestius (*Eccli. x, 9*) ; » in novo autem : « et avaritiam, quæ est idolorum servitus (*Ephes. v, 5*). » Ex qua profecto septem nequitia procreantur, scilicet, proditio, fraus, fallacia, perjurium, inquietudo, violentia, et contra misericordiam obduratio. Et ecce, Domine Deus, quilibet amator mundi, et non tui, propter metalla pretiosa, ardentes fulgentesque lapides, servos et servas prædia et fundos ad mortem proximum tradit, fraudem incurrit, fallaciam obducit, perjurium committit : et alius inquietus et violentus est propter villam, alius propter gallinam : alius obduratur contra misericordiam ne retribuatur aurum, alius ne porrigat potum. Sed peto, mi Deus, amator castus et verus, ut cui præter te nulla possessio debetur in terra, nihil quod tu non es, concupiscam in terra ; semper illius sententiæ meminerim, qua dicitur : « Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc (*Job i, 21*). » Atque illius : « Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid possumus (*I Tim. vi, 7*). » Quæ nimirum dum pie considerantur, mundi contemptum afferre videntur, qui avaritiæ contrarius est.

10. Post hæc restat ventris ingluvies, quæ a necessitate quidem incipit, sed modus necessitatis excedens, ad voluptatem pertransit ; dumque a licitis ad illicita pervenerit, mox ineptam lætitiæ, scurrilitatem, immunditiam, multiloquium, sensusque hebetudinem circa intelligentiam parturit :

A cujus mortiferum virus tunc utcumque vacuatur, cum non qualitas, sed libido in escis præcavetur. Prima enim mulier non exquisitarum dapum, sed sola pomi delectatione mortem mundo induxit (*Gen. iii, 6*) : et antiquus hostis regem nostrum non de carne, sed de pane tentavit (*Matth. iv, 3*) : et Sodomam idcirco igne et sulphure periit, quia inter cætera mala panem in saturitate comedit (*Gen. xix, 24*).

11. Quapropter clementiam tuam, Deus, imploro, ut sicut æger ad medicinam, sic ad sumendas dapes accedam : nequaquam scilicet in eis voluptatem appetens, sed necessitati subveniens. Aufer a me propter magnam misericordiam tuam omne ciborum noxium desiderium, congruamque servo tuo escarum propitius tribue abstinentiam ; ut inter necessarium modum proprium temperem appetitum, remotaque a me omni prorsus crapula et ebrietate, sciam in virtute tua abundare, sciam et penuriam pati, noverim quoque in quibus mihi sufficiens esse possim. Ita, Domine, ita, Pater bone, noxiis gastrimargiæ succis arefactis inepta lætitiæ vel scurrilitas non pullulabit, quæ illos maxime ad insaniam perducit, in quibus crapula et ebrietas dominium sumit : « Sedit enim populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere (*Exod. xxxii, 6*). » Contra quos illa sententia venit, qua dicitur : « Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram ! Et væ vobis, qui ridetis nunc ; quia plorabitis et flebitis (*Luc. vi, 24, 25*) ! » Quod contra illi qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis ejus (*Galat. v, 24*) audiunt : « Mundus gaudebit, vos vero contritabimini ; sed tristitia vestra vertetur in gaudium et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (*Joan. xvi, 20, 22*). » Et rursus : « Beati quid lugent, quoniam ipsi consolabuntur (*Matth. v, 5*). » Immunditia quoque quæ juxta Apostolum quibusdam regni cœlestis aditum claudit, vigilantem nunquam, dormientem vero tardius sua colluvione fœdavit. Multiloquium inedia pressum silebit : hebetudo sensus circa intelligentiam spiritualis acuminis ingenio cedit ; quod sancta parcimonia in mente propagabit ; venter enim abstinentia contractus humanos in altum elevat sensus.

12. Luxuria gastrimargiam sequitur, quæ dum licentiæ metas excedit, mox de se cæcitatem mentis, inconsiderationem, inconstantiam, præcipationem, amorem sui, odium Dei, affectum præsentis sæculi, horrorem autem vel desperationem gignit futuri. Sed peto, Domine, ut qui ab ipso pubertatis tempore a complexu carnalis copulæ alienum me esse voluisti, delectationis ejus consensu (4) non tangar, Quid enim prodest, Domine Deus, virginem esse corpore, si contingat mente esse corruptam ? « Qui enim viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (*Matth. v, 28*). » Huic profecto necdum castitatem professo, juxta

(4) Omnes edit., delectationis ejus sensu.

Apostolum, melius est nubere quam uri *I Cor. vii, 9*: sed obsecro, Domine, ut cui non licet nubere, nec contingat aduri.

13. Ecce dum pro me sollicitus talia postulo, meminisse charitatis debeo; ut etiam pro aliis exorem. Te igitur amatorem Ecclesiae tuae deprecor, Deus, pro sacerdotibus ejus; ut verbis simul et meritis vitae populum sibi creditum ad caelestem patriam invitent. Pro regibus, ducibus, et iis qui in sublimitate positi sunt; ut patres orphanorum et iudices viduarum semetipsos exhibeant, miseriis inopum, et gemitibus pauperum condoleant, nihil nisi quod justum est, in iudicio quaerant; sicque administrent praesentia, ne amittant bona futura. Pro virginibus, continentibus, ac mundo renuntiantibus; ut praesentia despiciant, futura requirant, nec se B negotiis saecularibus implicent; ut tibi militantes placeant, cui se probaverunt. Pro conjugatis, ut sic sibi invicem carnis debitum solvant, ne a desiderio patriae caelestis exorbitent.

14. Sed quid ago, Domine? Quasi oblitus peccatorum meorum, pro aliis exorare praesumo. O quam in multis offendi atque offendo! Sed tamen non subrepat desperatio, cum publicanum in templo justificatum attendo, cum latronem in cruce confitentem, et de cruce ad Paradisum transeuntem aspicio, cum Mariam post multas criminum maculas fonte pietatis ablutam, cum Petrum post 496 negationem apostolatus gratiam recuperasse intueor. Sed rogo, ineffabilis pietas, ut cui de tantis exemplis praesumere donasti, gemitus publicani, confessionem la- D tronis, lacrymas meretricis, fletusque negantis apostoli concedas. Quasi flagello temporali scelera mea vindicanda provideris, lacrymosus imploro; ut dum contra haec iratus desaevis, semper in ira misericordiae recorderis: quem enim diligis, corripis; flagellas autem omnem filium quem recipis (*Hebr. xii, 6*). Quibus nimirum verbis etsi virga percussoris (5) minatur, paternus tamen pietatis affectus monstratur. Da ergo, Domine, inter flagella tolerantiam, ne murmurationis notam, ut malus servus incurram: sed magis quasi bonus filius, gratiarum actiones rependam.

15. Illud etiam magnopere peto, ut diem obitus, diem extremi iudicii, damnationem aeterni supplicii, beatitudinemque regni futuri semper meminerim: quod nemo indesinenter potest, nisi qui ad vitam praedeterminatus est aeternam. Indesinenter, Domine, recolenda est dies illa, in qua lux cum tenebris pugnat, misericordia cum crudelitate desudat, in qua adversarius noster mala quae fecimus, locuti sumus, vel cogitavimus, violentissimus accusator retextet, justitiam tuam ad haec puniendam deposcet. Ubi quid sum, Domine, nisi tu qui iuste iudicas, etiam misericorditer defendas? Recordare, quaeso, quia advocatus meus es ipse, qui iudicas. Quod si

(5) Eadem edit., *etsi virga percussione.*

(6) *Dies nebulae et turbinis*, e ms. restitutum est.

(7) Edit., *Quis hic..... quis, inquam, his non*

etiam in illo adhuc saeculo aliquid in me vindicandum reservas, peto ne me potestati daemorum tradas, dum scelus meum purgatoria poena detergis.

16. Nunquam, Domine, oblivioni tradenda est dies illa, de qua dixit propheta: « Dies, inquit, irae, dies illa, dies tribulationis et angustiae, dies calamitatis et miseriae, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbinis (6), dies tubae et clangoris (*Sophon. i, 15, 16*), » in qua, caelis et terris ardentibus, « exhibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis (*Matth. xiii, 49, 50*); » in qua messores collecta zizania alligabunt in fasciculos ad comburendum. In qua a sinistris positi audient impii: « Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui praeparatus est diabolo, et angelis ejus (*Matth. xxv, 41*). » In qua jam obseratis vitae januis cum extinctis lampadibus stultae virgines a thalamo exclusae plorabunt, dominationemque ingementes clamabunt: « Domine, Domine, aperi nobis (*Ibid. 11*): » et tunc dices illis: « Nescio vos (*Ibid. 12*). » In qua etiam qui miraculis coruscaverunt, similiter lamentabuntur repulsi, et dicent: « Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo daemona ejecimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus (*Matth. vii, 22*)? » Et tunc confiteberis etiam istis quia nunquam novisti eos, subjiciens: « Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem (*Ibid. 23*). » Quis haec, Domine Deus, terribilis in consiliis, mirabilis in majestatibus, faciensque prodigia: quis, inquam, haec non paveat (7), et a fundo cordis non contremiscat: cum etiam illos damnari audiat, quos in hac vita contigit miraculis coruscare? Ad quae nimirum valet illa sententia, qua dicitur: « Nescit homo utrum amore an odio dignus sit, sed omnia reservantur in futurum incerta (*Eccle. ix, 1, 2*). » In quo et si justus vix salvabitur, peccator et impius ubi parebunt?

17. Etiam, Domine Deus, indesinenter meditandum aeternae damnationis supplicium, in quo quidquid poenarum nunc excogitari potest, quidquid etiam non potest, semper adest. Cujus vermis immortalis, ignis inexstinguibilis, fetor intolerabilis est: cujus terra tenebrosa, et mortis caligine cooperta, terra miseriae et tenebrarum est; cujus torrentes in picem convertuntur, et humus in sulphur, ardebitque in sempiternum; cujus lacus sanguine igneque permistus est, et quoscunque suscipit, demergit simul et exurit. O quam horrenda! o quam stupenda sunt ista!

18. Sed major erit, Domine, cruciatus, amissio tuae claritatis. Sufficit enim ad plenam miseriam tua non perfrui beatitudine, in qua iusti receptis corporibus, sanctorumque angelorum celsitudini coaequati, in aeternam lucem (8) aspicientes, sicut sol refulgebunt. Nec immerito sole et luna non pareat.

(8) Regius codex, *coaequati, internam lucem, etc.*

indigebunt; quia te perenne lumen habebunt. Non A esurient neque sitient, non laborabunt neque deficient, non moriebunt neque lugebunt; quia quidquid satietatis, quidquid quietis, quidquid gaudii est, tua visitatio præstabit, quæ in omnibus omnia erit. Nec tempus jam illis accedet, quia totum æternitas possidebit: nec timebunt ultra jam mori, qui meruerint beata immortalitate vestiri. 497 Quid autem de hac beatitudine miser ego homo amplius dicere valeo? qui de illa quidquid dixero, illa sententia reprimor, quam per prophetam et Apostolum dictam intelligo: « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum (9) (I Cor. II, 9). » Erunt certe in illa beata vita hæc bona quæ præmissi, sed ineffabili et nobis B adhuc incomprehensibili modo. Hujus desiderio Domine Deus, formator et reformator meus, hujus amore peragam quidquid in hac vita præcipis ut agam: nec sit ultra timor in charitate, sed perfecta charitas foras mittat timorem (I Joan. IV, 18).

19. Et ut efficax hæc mea sit deprecatio, beatæ Mariæ Virginis suffragia peto, quam tanti meriti esse fecisti, ut prima inter mulieres novum munus offerret, et nulla præter ipsam tam novum accipe-

(9) Ita ms.; edit. vero, *Deus diligentibus se.*

ret: novum scilicet munus prima offerret, ut puerpera virgo perseveraret (10): nulla præter ipsam tam novum acciperet, ut Deum virgo pareret, et 498 post partum virgo maneret. Apostolorum intercessionem imploro, qui beatissimam Mediatoris paupertatem, ejusque passiones vestigio insequentes, ad tantum celsitudinis culmen pervenerunt, ut quæcunque ligarent super terram, essent ligata et in cælo: et quæ solverent super terram, essent soluta et in cælo (*Matth. XVIII, 18*); atque in extremis sederent super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel (*Matth. XIX, 28*). Martyrum preces deosco, qui pro veritate non dubitarunt sanguinem fundere, nec dilexerunt animas suas usque ad mortem, ut mortis superarent auctorem. Confessorum orationes expostulo, qui bella tentantis inimici, dum pie viverent in catholica pace, vel etiam hæreticorum conflictationem diuturno certamine pertulerunt, atque, ut verum dicam, longioris occultique martyrii palmas acceperunt. Talium, Deus meus, preces nunquam spernas, si ut pro me exorent, ipse inspiraveris, qui in æternitate perenni vivis et regnas cuncta per sæcula, et in omnibus sæculis, amen.

(10) Ms. codex, *ut puella virgo perseveraret.*

IN EXPOSITIONEM APOCALYPSIS ADMONITIO. 4/22/74

Hujus Commentarii exemplar in quo sancti Ambrosii nomen inscriptum erat, nactus e bibliotheca monasterii cujusdam Cuthbertus Tonstallus Dunelmensis episcopus, illud ita publici juris facere constituit, ut simul etiam doctori nostro ipsum vindicare propria præfatiuncula conaretur. Non tamen dissimulat locum unum in eo reperiri, qui *Gregorium Romanum episcopum et verbis et sensu præferat*: sed nihil esse idem respondet, cur Ambrosium in hoc imitari non potuerit sanctus Gregorius. Ex hac Tonstalli editione, quæ anno 1548 prodiit Parisiis, hæc Commentaria in appendicem suæ Ambrosianorum Operum editionis Gillotius admisit: quod similiter a Romanis factitatum est. Dubitari porro minime potest quin hoc ipsum opus e manuscripto valde mutilo vulgatum fuerit, quandoquidem nomina Hilarii, Augustini, Prudentii, Hieronymi, et ipsiusmet Ambrosii, ac demum Gregorii, qui sexties, ut minimum, citatisque nonnunquam ipsius verbis, ibi allegatur, prætermittuntur in editionibus: quæ nos non secus ac frequentissimas alias lacunas manuscriptorum optimorum subsidio restituimus (*Vide capp. 9, 11, 13, 17, 21 et 22*).

Verumtamen quantumvis imperfectæ fuerint eadem superiores editiones, idonea tamen argumenta suppeditarunt, unde critici omnes adulterinum fetum Ambrosio suppositum fuisse agnoscerent. Eo inducebant scripti elocutio majestate Ambrosiana multo inferior, ignorantia Græcarum litterarum, denique (cap. 17) potestatis Longobardorum quasi jam deletæ facta mentio. Et sane hoc ultimum sufficiebat, ut sanctum antistitem demonstraret ejus commentationis auctorem dici haudquaquam posse, quam post annum 774, quo eadem gens; extincto rege suo Desiderio, sub ditionem Caroli Magni redacta fuit, compositam esse dubium non est. Quid vero si huc addamus istum auctorem de Gregorio pont. max. tanquam inter sanctos et Ecclesiæ doctores cum Hieronymo atque aliis jam tunc recepto sermonem habere atque (capp. 1, 6 et 20) ex Athanasii Symbolo quasi pro regula fidei per universum Christianum orbem jam decantari solito frequentia usurpare testimonia, et ad postremum (cap. 18) archidiaconorum avaritiam quæ synodorum Parisiensis, Cabilonensis, et Aquisgranensis nono sæculo celebratarum canonibus coercita est, graviter et cum stomacho insectari.

Tempus igitur, quo hunc auctorem floruisse necesse est, deprehensum habemus; de nomine ejusdem nunc quærendum est. Neque vero Usseus Armachanus (*De Christ. Eccl. success. ac statu*, cap. 1), ut hallucinatus est in eo, quod illum recentem esse existimavit, ita etiam in hoc erravit, quod affirmavit